Petőfi tudományos-ülésszak az Intézetben

(1973. február 27—28.)

A kétnapos tudományos ülésszakot *Sőtér István* nyitotta meg. Február 27-én délelőtt *Fekete Sándor* tartott előadást „A Petőfi-biográfia kérdéseiről".

Előadásának az a része váltott ki szélesebbkörű vitát, melyben az életrajzírás és a műemlemzés ellentétéből kiindulva a költői biográfia műfaját vette védelmébe, ill. a szerepjátszás elméletét cáfolta. *Szörényi László* elfogadta, hogy életrajzra szükség van, de hozzátette, hogy a biográfusnak műelemzéseket is kell adnia. Azt a véleményét fejezte ki, hogy a nép Petőfit nem mint költőt olvassa, hanem mint virtuális eszményt. Vitatkozott az előadó szerepjátszás-felfogásával. Arra hivatkozva, hogy Petőfi mint katona katasztrófa-helyzetet teremtett a vízaknai csatában, az előadóval szemben azoknak adott igazat, akik kétségbevonják Petőfi katonai képességeit. *Spira György* hangsúlyozta, hogy a tudományban nincsenek divatok, csak feladatok: ha a múlt század elvégezte volna az életrajzírás feladatát, akkor ma nem kellene foglalkoznunk vele. Felhívta a figyelmet arra, hogy Petőfi a forradalomban nemcsak mint a jövőbe mutató politikus, mint egyszer majd győzedelmeskedő eszmény embere vett részt, hanem a forradalom jelenében is szükség volt rá, mint előrehajtó erőre. *Szegedy-Maszák Mihály* indokolatlannak nevezte az életrajzírás és a műelemzés ellentétének hangoztatását. A korszerű műelemzésnek előfeltétele a megfelelő életrajz és a levelezés kiadása. A szerepjátszás kérdéséről szólva azt emelte ki, hogy különbséget kell tenni életrajzi és költői értelemben vett szerepjátszás között. *Vörös Károly* üdvözölte az életrajz mellett elhangzott előadói érvelést. Az ember adat a történelemben, mint afféle izotóp, amelynek segítségével közelebbről tudjuk nyomon követni a történelmi változásokat. Korábbi felfogásokkal szemben hangsúlyozta, hogy Magyarország nem elmaradott parlagi ország volt a reformkorban, hanem fejlődésnek induló ország, s Petőfi épp e polgári forradalomra érett társadalomban lelte meg támaszát. *Szabolcsi Miklós* rámutatott arra, hogy a közelmúlt teljes életrajz-ellenességét ma már a nyugati kutatók sem osztják. Saját József Attila-kutatásainak tanulságait összegezvén, kiemelte a lélektani vizsgálatok fontosságát és a költői és életrajzi én közötti különbség elemzésének jelentőségét. *Szigethy Gábor* Mezősi újabb adataira utalt, s a Karaffa-dráma példáján át illusztrálta milyen fontossága lehet az életrajzi adatoknak egy-egy mű megközelítésében, elemzésében.

Széles Klára kritikatörténeti adalékokkal azt a nézetet támasztotta alá, hogy Petőfi az avant-garde előzménye. A kritikusok hasonló értetlenséggel fogadták műveit, mint a XX. század eleji modern költészetet. *Urbán Aladár* több olyan történeti problémát emelt ki, amelynek tisztázásával a történészek hozzájárulhatnak a Petőfi-filológia homályos kérdéseinek megvilágításához. Az 1840-es években nem volt olyan illegális mozgalom Magyarországon, mint pl. Martinovicsék idején, s ez sajátos jelleget ad a Fiatal Magyarország tevékenységének. Petőfi és a Népbarát kapcsolatának elmélyültebb vizsgálatára volna szükség, miként a szocialista eszmei határ mellett a továbbélő demokratikus hagyományok elemzésére is. A továbbiakban annak a veszélyére figyelmeztetett, amelyet a Petőfi—Kossuth ellentét indokolatlan túlhangsúlyozása rejthet magában. *Jakus Lajos* részletesen ismertette családtörténeti kutatásait, különös tekintettel a Hrúz-család társadalmi helyzetét új oldalról megvilágító adatokra. Bebizonyította, hogy Petőfi ősei mindkét ágon jobbmódú réteghez tartoztak. *Kulin Ferenc* Mezősi Károly kutatásainak eredményeit méltatta. Felvetette azt a kérdést, hogy talán már Petrovics István is szülőhely tagadó volt, s ez vezette fia tájékoztatásában. Hangsúlyozta, hogy Petőfi eszményként is időszerű.

Fekete Sándor válaszában arról szólt, hogy személyi ellentétek szinte elkerülhetetlenek, de ezek nem befolyásolhatják a kutatókat tudományos álláspontjuk kialakításában; e tekintetben szakítani kell a Petőfi-filológiának azzal a hagyományával, hogy némely kutatók álláspontját nem annyira a tények, mint ellenfeleik beállítottsága határozta meg.

Délután *Kiss József* olvasta fel előadását „A Petőfi kritikai kiadás kérdéseiről". A hozzászólásoknak csak egy része kapcsolódott közvetlenül az ebben elhangzottakhoz, a vita részt-

vevői inkább magának a kiadásnak néhány nappal előbb megjelent I. kötetével (Petőfi Összes Költeményei 1838—1843) foglalkoztak.

Többen hangsúlyozták a gondosan kialakított időrend fontosságát. *Lukácsy Sándor* a *Kemény szél fúj . . .* c. vers esetével illusztrálta a korábbi kiadásban előforduló keltezési tévedéseket. Véleményét megerősítette, ill. kiegészítette *Spira György* és *Szörényi László*. Ez utóbbi azzal a feltevéssel élt, hogy Petőfi kötetszerkesztési elvek alapján helyezte e verset a korábbi művei közé. *Bodolay Géza* azt fejtegette, hogy a végigfutó időrend megtartása — a zsengéket is beleértve — a népszerű összkiadásokban is kívánatos.

Néhányan a szövegközlés kérdéseit érintették. *Soltész Katalin* a teljes betűhűség mellett emelt szót. *Gáldi László* véleménye szerint az a gyakorlat, mely szerint a népszerű kiadások elvben változatlanul átveszik a kritikai szövegkiadások régies helyesírását, oktatási szempontból vitatható. Mások viszont azt az álláspontot képviselték, hogy Petőfi esetében a népszerű kiadásokban sincs szükség helyesírási modernizálásra. *(Bodolay G., Spira Gy.)*

Sokan hibáztatták, hogy az új kiadás jegyzetei a kritikáknak, elemzéseknek, műfordításoknak stb., tehát a művek utóéletének adatait elvszerűen mellőzik. *Gáldi L.* fájdalmas hiánynak érezte ezt, s utalt a nagy Eminescu-kiadás példájára. *Szörényi L.* szerint a cédula-katalógus formájában készen álló Petőfi-bibliográfia kiadása nagymértékben kárpótolhatná a kutatást a Petőfi-kiadásnak ezért a fogyatkozásáért, de az ebben felveendő összefoglaló munkákat az egyes művekre lebontva kellene feldolgozni. *Radó György* a költő halála utáni műfordítások felsorolásának teljes és elvszerű hiányát fájlalta, s szívesen vette volna legalább az önálló kötetekben megjelent anyagra való utalásokat; ez szerinte sem munkában, sem terjedelemben nem jelentett volna megoldhatatlan feladatot. *Gáldi L.* megjegyezte, hogy az elszórtan, folyóiratokban megjelent műfordítások gyakran jobbak a kötetbelieknél, s ezeknek az összegyűjtése éppen eldugott voltuk miatt még fontosabb lenne.

Résztvettek a vitában más kritikai kiadások munkatársai is: *Szilágyi Ferenc* a Csokonai-, *Radó Gy.* a Jókai-kiadás munkálatai során szerzett tapasztalatairól számolt be. Magáról a megjelent I. kötetről az első benyomások alapján többen kedvezően nyilatkoztak *(Gáldi L., Radó Gy., Spira Gy.)*, de *Radó Gy.* felhívta a figyelmet néhány borítóval, a sorozati címlappal és a tartalomjegyzékkel kapcsolatos apróbb következetlenségre.

Kiss József a hozzászólásokra adott válaszában, valamint *Klaniczay Tibor* elnöki zárszavában azt hangsúlyozta, hogy a most megindult sorozat nem elégítheti ki mindazokat az igényeket, amelyeket vele szemben különféle szempontokból és területekről támasztanak. Elsősorban alapvető feladatának, a teljes és pontos szövegközlésnek kíván megfelelni s jegyzeteit is e cél szolgálatába állítja. A hiányzó, elvszerűen mellőzött jegyzetrészeket később külön vállalkozások keretében lehet összegyűjteni és kiadni (Irodalomtörténeti bibliográfia, műfordítás-bibliográfia stb.).

Az ülésszak második napján délelőtt *Fekete Sándor* elnökölt, s *Lukácsy Sándor* „Eszmetörténeti kérdések"-kel foglalkozott előadásában.

A hozzászólások főként Petőfi eszmerendszerének nem-francia párhuzamait érintették. *Alekszandr Gerskovics* (Moszkva) a drámaíró Petőfi és Schiller eszmei rokonságáról beszélt. *Kovács Magda* a reformkori szerzők jövő-szemléletét elemezte Kossuth, Eötvös és Irinyi József műveiből vett példákon, hangsúlyozva, hogy Petőfi „végtelen jövő" elképzelése páratlan a korabeli irodalomban. *Szörényi László* Petőfi hazai történeti ismereteinek forrásait nyomozva Götffy Borbála és II. Rákóczi Ferenc Emlékiratainak valószínű hatására hívta fel a figyelmet. *Klaniczay Tibor* szerint Petőfinél a nemzeti frazeológia akkor kerül előtérbe, amikor a forradalom veszélybe kerül. Utalt a kuruc költészet és Petőfi politikai lírája között mutatkozó hasonlóságra és Vasvári Zrínyi-életrajzának szövegszerű hatására.

Sőtér István megkérdőjelezte: lehet-e Petőfi politikai világnézetét egy bizonyos eszmeáramlathoz kapcsolni. Victor Hugo példájára hivatkozva úgy érvelt, hogy egy költő életművében különböző eszmék együttes hatása érvényesülhet. További példaként említette a magyar centralistákat, akik a korai szocializmus ellentétes ideológiai képviselőit rendszerint együtt emlegetik. *Spira György* egyetértett Petőfi politikai világnézetének buonarrotiánus típusú meghatározásával, hozzátéve, hogy gyakorlati politizálásában Petőfi más — demokratikus forradalmi — elveket és célokat igyekezett megvalósítani. Megkérdezte továbbá, milyen ideológiai szintről indult el Petőfi és minként egyeztethető össze a nemzeti politika a buonarrotiánus világnézettel.

Többen az eszme- és a poétikatörténet összefüggéseinek kutatásait sürgették. *Gergely András* azt a kérdést vetette fel: Petőfi politikai eszméi mennyire tudtak költészetté válni, megasabb szintre emelték-e líráját vagy sem. *Szegedy-Maszák Mihály* Shelley eszmei forrásainak (Godwin, Paine) magyarországi ismeretéről beszélt, majd Shelley és Petőfi politikai költészetének három típusát hasonlította össze. *Nicolae Balotă* (Bukarest) a *Homér és Oszián* c. verset elemezve Petőfit Hölderlinnel állította párhuzamba. *Bori Imre* (Újvidék) hibáztatta, hogy a tudományos ülésszak szinte csak életrajzi, világnézeti kutatásokkal foglalkozik, s nem ad teret műközpontú,

poétikai vizsgálatoknak. Az előző napi vitákhoz visszatérve a poétikai értelemben vett szerepjátszást a XIX—XX. századi költészet döntő sajátosságának nevezte.

Válaszában *Lukácsy Sándor* megköszönte a kiegészítő jellegű hozzászólásokat és egyetértését fejezte ki azokkal az észrevételekkel, melyek Petőfi költői művének, ill. gyakorlati politikai tevékenységének alapos elemzését jelölték ki sürgős feladatként. Véleménye szerint Petőfi politikai költészete magas — világirodalmi esztétikai szintet ért el. A korai szocializmus ellentmondó tanai között való különbségtevés és választás alól költő volta sem mentette fel. Különbséget tett és választott Victor Hugo is, aki a kommunizmus ellen röpiratot írt. A centralisták számára ez a választás még nem volt esedékes, mert liberális programjuk a korai szocializmus egészével állította szembe őket. Az ideológiai szint, amelyről Petőfi elindult, nyilvánvalóan a liberális reformhazafiságé, 1844 végén azonban fokozatosan elszakad ettől és a *Felhők* ciklusban már forradalmi költészetének porblémáival néz szembe. Buonarrotiánus világforradalmiság és a nemzeti törekvések felkarolása között nincs ellentmondás: Badeuf és tanítványai egyaránt nemzeti keretek között akarták megvalósítani a teljes társadalmi átalakulást.

A délutáni ülést *Gáldi László* nyitotta meg „Nyelv, stílus, forma a Petőfi-szótár tükrében" c. előadásával. A hozzászólók közül *Bonyhai Gábor* az ülésszak előadásaiban képviselt megközelítések és a műelemzés viszonyát vizsgálta. Az életrajz, az eszmetörténet és a nyelvészeti stílusvizsgálatok közös sajátsága a műközpontú megközelítéshez való viszonyukban mutatkozik meg: az alkotás materiális vagy egyéb feltételeivel foglalkoznak. Önálló tényrendszerezések, s céljuk más, mint az esztétikai rendszerezésé. Eredményük az irodalmi mű műalkotásként való vizsgálatában a megértéshez szükséges kód feltárásaként hasznosítható. A hagyományos műközpontúság koncepciója elavult, de a „külsődleges" megközelítések is csak kód-feltáró kutatásként illeszthetők be az esztétikai szempontú vizsgálatba. Ezután — válaszként a délelőtt elhangzott kifogásra — néhány kifejezetten poétikai jellegű hozzászólás következett. *Szegedy-Maszák Mihály* Petőfi verstípusait tekintette át röviden, azt a tételt bizonyítva, mely szerint Sturm und Drang és a nyugateurópai romantika műnem-elválasztó törekvésével és statikus műfajszemléletével szemben Petőfi dinamikusan értelmezte a műfajokat, a lírai, epikai és drámai elemeket állandóan keverte, s ez részben a keleteurópai fejlődés sajátosságából, részben abból következett, hogy Petőfi költészete már későbbi, a romantika és a realizmus együttélésével jellemezhető korszakot testesít meg. *Veres András* Petőfi egyik sajátos műfajával: az epikai elemekkel telített lírai életképpel foglalkozott, kimutatva, hogy nem pusztán műfaj, hanem sajátos történeti képződményként, szociál-lélektani szempontból jellemezhető szemléletmód. *Korompay János* statisztikai módszerrel bizonyította, hogy Petőfi epikájában a párbeszéd egyre jobban tért hódít. *Dávid Gyula* (Kolozsvár) az életrajzi és a poétikai vizsgálódás szerves egységét hangsúlyozta, majd az erdélyi Petőfi-kutatás eredményeiről számolt be. Válaszában *Gáldi László* a Petőfi szövegek szorosabb értelemben vett nyelvi elemzését sürgette.

A tudományos ülésszak *Sőtér István* zárszavával ért véget, ki mindenek előtt arra hívta fel a figyelmet, hogy a jövőben poétikai elemzéseknek kell a Petőfi kutatások homlokterébe kerülni.

(Összeállította: *Szegedy-Maszák Mihály*)

Emlékkiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeumban

Féltve őrzött kincseit tárja a nagyközönség elé az Irodalmi Múzeum névadójának 150. születésnapján. Az évforduló eseményei között különleges helye van ennek a kiállításnak: olyan anyagot mutat be, amely több mint egy évszázad szenvedélyes gyűjtőmunkájával halmozódott fel, s amelynek jó részét a kutatók is csak forráskiadványokból ismerik.

A Petőfi Irodalmi Múzeum anyaga imponálóan gazdag és változatos, *élményt* ad, amely nem külső eszközökből, hanem a költővel való találkozás öröméből fakad; a kiállítás mégsem zsúfolt, nem fárasztó. A csoportosítás fő elve az időrend, ezen belül a kisebb egységek tematikusan rendeződnek — pl. Arany és Petőfi kapcsolatát egy tárló mutatja be a kínosan pontos kronológia mellőzésével. A Petőfi-versek autográf kéziratai mellett a költő életének dokumentumai (bizonyítványok, levelek, róla szóló újságcikkek, dedikált példányok) alkotják a kiállítás gerincét, a névaláírás-próbák között még olyan érdekességgel is találkozhatunk, mint a Murányi vár kapujának egy darabja — a költő sajátkezű alírásával. Az anyag kiválasztása, csoportosítása és kommentálása összhangban van a Petőfi-kutatás újabb eredményeivel, bizonyíték erre a Petőfi világnézeti fejlődését reprezentáló rész.

Az ismeretterjesztés fontos feladatát a kiállítás az anyag gazdagságával is eléri tehát, a feliratok elegendő tájékoztatást nyújtanak, a felesleges didaxis csak egy-két helyen szerez kellemetlen perceket. Azt például — szerencsére — nem magyarázzák meg, hogy mindjárt a belépés-